

- A. Oțetea, *Tudor Vladimirescu și revoluția din 1821*; București, Ed. Științifică, 1971.
- Mircea T. Radu, 1821, *Tudor Vladimirescu și Revoluția din Țara Românească*; Ed. Scrisul Românesc, Craiova, 1978.
- G. D. Iscreu, *Revoluția din 1821 condusă de Tudor Vladimirescu*; Ed. Albatros, București, 1982; Idem, *Introducere în studiul istoriei moderne a României*; Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1983.
- N. Adăniloiaie, *Boierii și răscoala condusă de Tudor Vladimirescu*, București, 1956.
- I. Corfus, *Agricultura Țării Românești în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, Ed. Acad. R.S.R., 1969.
- Radu Rosetti, *Pentru ce s-au răscolat țărani*, Ed. Eminescu, București, 1987.
- Louis Roman, „*Cererile norodului românesc*” și forțele social-politice de la 1821, în „*Studii și articole de istorie*“, XXX—XXXI, 1975, p. 98—118.

prof. MARIN CRISTIAN,
Lic. agroindustrial Călugăreni, Jud. Giurgiu

Constituirea Partidului Național Român. Mișcarea memorandistă din Transilvania.

(Lecție de comunicare de noi cunoștințe — 2 ore) Clasa a IX-a.

Prin predarea acestei lecții urmărim să evidențiem continuitatea luptei românilor din teritoriile aflate sub dominație străină, în scopul obținerii drepturilor politico-naționale, precum și caracterul progresist al luptei lor. Se va arăta elevilor importanța unificării partidelor naționale din Transilvania într-un singur partid, în anul 1881, importanța și răsunetul mișcării memorandiste. Concomitent, se va arăta elevilor că românii din Transilvania au luptat împotriva regimului dualist austro-ungar, împotriva burgheziei și moșierimii maghiare, dorind să trăiască în relații de prietenie și bună conviețuire cu poporul maghiar, care nu avea nimic comun cu exploatarea națională a românilor.

— Continuitatea luptei de eliberare națională :

- a. Eforturile românilor din teritoriile aflate sub dominație străină ;
- b. Eforturile românilor din granițele statului român independent.
- c. Situația românilor din Transilvania s-a înrăutățit permanent în urma instaurării regimului dualist.
- d. Pentru românii din Transilvania s-au adoptat legi restrictive :
 - a. Legea naționalităților¹ ;
 - b. Legea învățământului² ;
 - c. Legea electorală³ ;
 - d. Legea presei⁴ ;
 - e. Legea administrativă și comunală.

— Dezvoltarea propagandei naționale :

- a. „Gazeta Transilvaniei”⁵
- b. „Familia”⁶
- c. „Albina”⁷
- d. „Federațiunea”⁸

- Dezvoltarea învățămîntului în limba română :
Blaj, Arad, Brașov, Sibiu.
- Dezvoltarea mișcării de redeşptare națională în Bucovina.
- Manifestări :
 - a. Aniversarea unor mari momente din istoria României ;
 - b. Apariția unor publicații în limba română.
- Intensificarea mișcării de eliberare națională, impulsionată de :
 - a. Cucerirea independenței României ;
 - b. Consolidarea statului român independent ;
 - c. Creșterea prestigiului României.⁹

I UNIFICAREA CELOR DOUĂ PARTIDE NAȚIONALE.

- 12—14 mai 1881 — Conferința generală de la Sibiu — formarea Partidului Național Român din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș.¹⁰
- Principiul dominant în cadrul programului partidului — autonomia Transilvaniei.
- Revendicările mișcării naționale, concretizate în programul partidului :
 - a. Egalitate în drepturi cu celelalte naționalități ;
 - b. Reprezentare proporțională ;
 - c. Asigurarea învățămîntului în limba maternă ;
 - d. Folosirea limbii materne în administrație și justiție ;
 - e. Accesul românilor în funcțiile publice ;
 - f. Înființarea prevederilor reformei agrare.
- În cadrul conferinței — acceptarea tacticii pasiviste.¹¹
- În 1882 apare „MEMORIALUL” compus de George Barițiu.¹²
- Ziarul „Tribuna” din Sibiu, susținerea drepturilor românilor.¹³
- Studențimea universitară — manifestează spre a arăta situația românilor din Transilvania.¹⁴
- Presa democrată :
 - a. „Lupta” ;
 - b. „Adevărul”.
- Deputații români — discută situația românilor din Transilvania în Parlamentul de la București ;
- 1890 — București — înființarea „Ligii pentru unitatea culturală a tuturor românilor.”¹⁵
- Preocuparea mișcării muncitorești și socialiste din România — revista „Dacia viitoare” — 1883.

II MIȘCAREA MEMORANDISTĂ ȘI IMPORTANȚA EI.

- 1892 — an intrat în istoria mișcării naționale ca anul MEMORANDUM-ului.¹⁶
- MEMORANDUMUL :
 - a. Oglinda situației românilor din Transilvania ;
 - b. Act de acuzare a cercurilor conducătoare maghiare.
- Mai 1892 — O delegație de 300 de persoane a depus MEMORANDUMUL la Cancelaria imperială din Viena.
- MEMORANDUMUL — trimis de Curtea imperială guvernului de la Budapesta.
- Conținutul MEMORANDUMULUI difuzat în toate teritoriile locuite de români.
- Conducătorii acțiunii memorandiste — dați în judecată.
- Mai 1894 — CLUJ — desfășurarea procesului — transformat în eșec pentru inițiatorii lui.
- Manifestații de solidaritate în țară — București, Iași, Craiova, Ploiești.
- Mișcarea memorandistă a arătat :
 - a. Împotrivirea categorică a românilor față de existența regimului dualist ;
 - b. Neîmpăcarea românilor cu aspirarea națională.

Comentariu istoric

1. În anul 1868, în cadrul lucrărilor Dietei de la Pesta, a fost adoptată Legea naționalităților. Această lege nu recunoștea decît existența unei singure națiuni, cea maghiară. Ca limbă oficială se recunoștea tot limba maghiară. Faptul că în lege se arăta posibilitatea întrebuițării limbilor naționalităților, a determinat încălcări din partea autorităților maghiare. (Și această întrebuițare cu anumite condiții).

2. În cadrul aceleași sesiuni, Dieta de la Pesta a adoptat legile învățămîntului. Pe lîngă faptul că prevedea predarea limbii maghiare în toate școlile, se menționa și obligativitatea respectării programului de învățămînt fixat de Ministerul Instrucțiunii. Puteau fi înființate școli confesionale religioase de către persoane particulare sau publice, avînd ca limbă de predare oricare din limbile vorbite în Ungaria. Și în aceste școli era obligatorie predarea unor ore de maghiară. Aceste școli puteau fi numai elementare, medii și pedagogice. Autoritățile maghiare nu vor respecta nici o prevedere a legii, încălcînd-o în toate privințele.

3. Prin Legea Presei, se prevedea obligația de a depune cîte un exemplar din publicație la Tribunalul și la Procuratura Curții de apel, pe raza cărora apărea publicația respectivă. Un exemplar era trimis la Ministerul de Interne.

Pentru a fi editată o publicație, trebuia obținută o autorizație și depusă o cauțiune ce putea atinge suma de 10.000 florini. Pentru conținutul articolului răspundea autorul articolului, redactorul responsabil și editorul publicației. În cazul în care un articol era interpretat ca fiind împotriva legii, se prevedeau pedepse, care constau în amenzi de pînă la 10.000 florini, doi ani închisoare și pierderea cauțiunii. Pe baza acestei legi au fost intentate numeroase procese de presă.

4. În anul 1874, legea electorală din 1848 a fost revizuită. Era acordat drept de vot numai acelor care aveau o proprietate egală sau echivalentă cu un sfert din sesia iobăgească. În Transilvania, censul avea ca bază suma de bani echivalentă cu venitul mediu al unei asemenea proprietăți în Cîmpia Ungariei. În orașe, censul era mai scăzut, condiția fiind proprietatea unei case sau cel puțin trei camere. Erau înlăturați în acest mod de la dreptul de a alege, masele largi de țărani români.

5. La 12/24 martie 1838, a apărut la Brașov, din inițiativa și sub conducerea lui George Barițiu, „Gazeta de Transilvania“, care la 1 decembrie 1849 își modifică numele în „Gazeta Transilvaniei“. Redactorii principali ai prestigioasei publicații brașovene în perioada 1838—1881, au fost: GEORGE BARIȚIU, (1838—1850), IACOB MUREȘIANU (1850—1877) și dr. AUREL MUREȘIANU (1877—1909). De menționat că de existența acestei publicații, precum și a luptei românilor din Transilvania și-a legat întreaga activitate familia Mureșenilor, al cărui reprezentant de frunte a fost poetul ANDREI MUREȘIANU.

6. În anul 1865, la Pesta a apărut în limba română, revista „FAMILIA“ sub conducerea lui Iosif Vulcan. Din anul 1880, revista „FAMILIA“ își stabilește sediul la Oradea.

7. La Viena a fost înființat din inițiativa lui Vinčențiu Babeș și Andrei Mocioni, ziarul „ALBINA“, al cărui prim număr a apărut în 23 martie/8 aprilie 1866. Acest ziar și-a încetat apariția în anul 1876. După o perioadă de timp, redacția și-a mutat sediul la Pesta. Ziarul s-a remarcat printr-o atitudine anti-dualistă pronunțată, fapt pentru care redactorii lui au fost trimiși de nenumărate ori în judecată.

8. Ziarul „Federațiunea“, a apărut la Pesta, în anul 1868, sub conducerea profesorului Alexandru Roman. Datorită atitudinii redactorilor și a articolelor publicate, au fost intentate procese de presă și acestui ziar. Tot în anul 1876, își încetează apariția și acest ziar.

9. România și-a sporit prestigiul internațional prin proclamarea Regatului, în anul 1881. După războiul de independență, a stabilit relații diplomatice cu Bulgaria, Italia, Olanda și Elveția. Conducătorii mișcării naționale a românilor din Transilvania trec Carpații în această perioadă, pentru a purta convorbiri cu reprezentanți ai guvernului român. În acest sens, poate fi remarcată activitatea depusă de George Barițiu, care a dus tratative cu personalități politice din România. Activitatea lui a fost semnalată și urmărită de autoritățile austro-maghiare.

10. La Sibiu, între 12—14 mai 1881, a avut loc Conferința generală a reprezentanților alegătorilor români din Transilvania. Conferința a hotărât unificarea celor două partide care activau în Transilvania: Partidul Național Român din Transilvania, cu Partidul Național Român din Banat și Ungaria. Astfel s-a format un singur partid: Partidul Național Român din Banat, Crișana, Maramureș și Transilvania. Principiul care domina întregul program al partidului, era AUTONOMIA TRANSILVANIEI.

11. În cadrul Conferinței de la Sibiu, s-au confruntat reprezentanții celor două tactici, care s-au conturat în secolul al XIX-lea: ACTIVISMUL și PASIVISMUL. Conferința a hotărât în unanimitate ca mișcarea națională să adopte principiul pasivismului. Această tactică va fi dominantă în cadrul Partidului Național Român din Transilvania, pînă la începutul secolului al XX-lea, cînd va fi înlocuit cu „noul activism”.

12. Reprezentînd una din principalele hotărîri ale conferinței de la Sibiu, și pusă în practică abia în vara anului 1882, apariția „MEMORIALULUI EXPLICATIV”, elaborat de către George Barițiu, a fost un moment însemnat în istoria luptei pentru drepturi politice a românilor din Transilvania. „MEMORIALUL EXPLICATIV”, redactat în limbile maghiară, română și germană, supune unei amănunțite analize legile nedrepte ale monarhiei dualiste. Prin conținut și prin modul de tratare a problemelor, a reprezentat prima formă a „MEMORANDUMULUI”.

13. La Sibiu, în anul 1884, apare sub conducerea și inițiativa lui Ioan Slavici, ziarul „TRIBUNA”. În jurul acestui ziar s-au grupat toate elementele tinere din conducerea mișcării naționale.

14. În anul 1891, a fost publicat „MEMORIUL STUDENȚILOR ROMÂNI REFERITOR LA SITUAȚIA ROMÂNILOR DIN TRANSILVANIA ȘI UNGARIA”. Acest document apărut în limbile franceză și română, era destinat străinătății.

15. În decembrie 1890 a fost înființată, la București, „Liga pentru unitatea culturală a tuturor românilor”. Cunoscută și sub numele de „Liga culturală”, și-a început activitatea oficială la 24 ianuarie 1891.

16. În zilele de 20—21 ianuarie 1892, la Sibiu, a avut loc Conferința extraordinară a Partidului Național Român din Transilvania, unde s-a hotărât elaborarea unui memoriu, în care să fie trecute dorințele românilor din teritoriile aflate sub dominația dualismului austro-ungar. În același timp, în memoriu urma să fie arătată și adevărata situație a românilor din Transilvania. În cadrul conferinței au fost discutate proiectele textelor „MEMORANDUMULUI”, propus de Iuliu Coroianu și Aurel Mureșianu. Fiind reținut de participanții la conferință, textul propus de Iuliu Coroianu, a fost definitivat la Conferința Partidului Național Român de la Sibiu, din 25—26 martie 1892. În luna mai 1892, o delegație de peste 300 de persoane, au prezentat Curții de la Viena MEMORANDUMUL. Împăratul Francisc Iosif, refuză să primească delegația, și trimite MEMORANDUMUL — fără să-l citească — guvernului maghiar. Guvernul maghiar a inițiat acțiune judiciară împotriva autorilor MEMORANDUMULUI. În urma procesului început la 7 mai 1894, membrii Comitetului Central al Partidului Național Român din Transilvania, vor fi condamnați la ani grei de închisoare.

Indicații metodice

Pentru a putea fi atins scopul propus de profesor, lecția este predată în două ore. În acest mod se va putea accentua asupra celor două momente fundamentale din istoria mișcării naționale a românilor din Transilvania.

— Conferința din 12—14 mai 1881 de la Sibiu ;

— MEMORANDUMUL.

Cu bune rezultate poate fi întrebuințată învățarea prin descoperire.

În urma împărțirii clasei în mai multe grupe i se va da sarcină de a extrage din textele studiate, nedreptățile ce aveau de îndurat românii din Transilvania, prin legea electorală: „prin împărțirea măiestrită a cercurilor de alegere, prin punerea centrelor tot în comune ungurești și prin legi artificiale de alegere (de ex. cea din Transilvania) i se face poporului cu neputință a se pronunța măcar la trei ani o dată contra sistemului cotoptitor...“.

„...spre exemplu, legea electorală pentru Dieta Ungariei este astfel făcută încît cele vreo trei milioane de români, sub împrejurările cele mai favorabile abia pot fi reprezentați prin vreo 15 deputați, în vreme ce cele cinci milioane de unguri au peste 400 de deputați. Privind raporturile față în față, unul cu altul, am avea un deputat român, la două sute de mii de suflete, în vreme ce maghiarii au un deputat la douăzeci și cinci de mii de suflete...“.

Aceeași grupă de elevi poate să evidențieze printr-un citat, și cauzele acestei situații: „...legea electorală a Ungariei statornicește pentru alegătorii rurali din Transilvania, care mai toți sînt români, un cens mult mai mare, îndoit, întreit și înzecit mai mare decît pentru celelalte părți...“.

Celei de a doua grupe i se va cere să arate modul de organizare al teritoriului Transilvaniei, în urma legii administrative și comunale: „...Noua arondare a comitatelor din Ungaria, s-a făcut astfel, încît comunele au fost aruncate într-o parte și alta, ca făina orbului, pentru ca să se împiedice cît nu mai se poate, ca populația română să fie compactă prin comitate... Și apoi, deoarece nu au permis împrejurările topografice și etnografice ca să se șteargă cu totul caracterul român, s-a născocit astfel de dispoziții în legea comunală, ca cel puțin administrația să fie în mîna altui element strein, cum e cel săsesc, evreiesc, — unde n-a putut fi unguresc...“.

Ultimei grupe i se va încredința sarcina să evidențieze unele din urmările situației grele a românilor din Transilvania. „...Sărmane popor român ! Exclus de la beneficiile statului și condamnat numai să lucrezi ! Ce vă mai mirați, dar, domnilor redactori ai ziarelor streine, că populația română din cele mai multe comitate ale Ungariei a scăzut într-un mod formidabil?...“

În cadrul primei ore profesorul va putea folosi și metoda problematizării, apelînd la un fragment din raportul prezentat în fața Conferinței, de către Vincentiu Babeș: „...Românii, conform simțului și dorinței lor naționale și patriotice, află sosit timpul să-și facă datoria, manifestîndu-se în fața lumii prin toată ținuta lor, și față de alegeri, ca adevărați patrioți, sincer devotați Tronului...“

Elevilor li se va cere să explice cum puteau sprijini românii din Transilvania pe împăratul Francisc Iosif, avînd în vedere că ei erau persecutați de către regimul dualist austro-ungar.

În cadrul orei în care profesorul are ca obiectiv predarea lecției despre „MEMORANDUM“ și a importanței acestuia, se va da tuturor elevilor să studieze un fragment din importantul document al mișcării naționale de la sfârșitul secolului al XIX-lea : „...Prin acest act poporul român se simte vătămat în drepturile sale istorice și naționale, pentru că :

a. Uniunea s-a pronunțat fără participarea românilor într-o formă corespunzătoare cu numărul și însemnătatea lor în această țară.

b. vătămat se simte de altă parte poporul român prin această uniune pentru că prin acel act s-a lucrat la efectuarea unei fuziuni fără considerarea legilor ce garantează autonomia acestei țări...“.

Se va acorda în cadrul lecției o atenție deosebită discutării raporturilor dintre poporul român și maghiarii din Transilvania. În acest sens se va accentua că românii din Transilvania au luptat împotriva regimului dualist, a moșierimii și burgheziei maghiare.

BIBLIOGRAFIE

1. *Istoria României în date*, Editura Enciclopedică Română, București, 1971.
2. *Istoria României, vol. III—IV*, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1964.
3. *Unirea Transilvaniei cu România. 1918*, sub redacția lui Ion Popescu-Puțuri, Augustin Deac, Ed. Politică, București, 1978.
4. Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *De la statul geto-dac la statul unitar român*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1983.
5. George Em. Marica, *Studii de istoria și sociologia culturii române ardelenne în secolul al XIX-lea*, vol. II, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1979.
6. *130 de ani de la apariția „GAZETEI TRANSILVANIEI“*, sub redacția Mircea Băltescu, Brașov, 1969.
7. Vasile Netea, *Spre unitatea statală a poporului român*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1979.
8. George Cipăianu, *Atitudinea anti-dualistă a ziarului „ALBINA“ (1866—1876) și măsurile represive ale autorităților austro-ungare*, în „Românii din Transilvania împotriva dualismului austro-ungar“, sub redacția academician Ștefan Pascu, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1978.
9. Gelu Neamțu, *Procesele de presă ale ziarului „FEDERAȚIUNEA“*, în „Românii din Transilvania împotriva dualismului austro-ungar“, sub redacția academician Ștefan Pascu, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1978.
10. Ștefan Pascu, *Ce este Transilvania? Was ist Siebenbürgen?*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1983.
11. Liviu Maier, *Constituirea Partidului Național Român. Conferința din 12—14 mai 1881*, în „Studia Universitatis Babeș-Bolyai“, Series Historia, Fasciculus I, Cluj, 1970.
12. Vasile Netea, C. Gh. Marinescu, *Liga culturală și unirea Transilvaniei cu România*, Editura Junimea, Iași, 1978.

13. Nicolae Cordoș, *Memorandul, din 1892 și semnificația lui politică*, în „Românii din Transilvania împotriva dualismului austro-ungar“, sub redacția academician Ștefan Pascu, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1978.
14. „GAZETA TRANSILVANIEI“, an. XLIV, (1881), nr. 17, 19, 47, 55.
15. Elena Ene, Georgeta Smeu, Rea Silvia Bărbulescu, Gloria Ceacalopol, *Metodica predării istoriei României*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1981.

DAN CONSTANTIN BĂLAN,
Centrul Școlar Codlea, jud. Brașov